

Oponentský posudek disertační práce Josefa Švédy Mašínovský mýtus. Ideologie v české literatuře a kultuře od druhé půle dvacátého století k dnešku

Josef Švéda si jako téma své disertační práce zvolil zkoumání mašínovského mýtu jako příkladu ideologie v české literatuře a kultuře ve druhé polovině 20. století a na počátku 21. století. Název jeho práce by měl znít patrně trochu jinak a zasloužil by obměnění: nikoli „od druhé půle“, nýbrž od poloviny 20. století, a snad právě i – Mašínovský mýtus jako příklad ideologie v české literatuře a kultuře. Původní pojmenování práce, respektive její podtitul, je poněkud zavádějící.

Ale nyní již k práci samotné: Josef Švéda zvolil atraktivní téma. Ačkoli se rozhodl nezabývat se zkoumáním historické „pravdy“ a nenabídnout jakýsi – samozřejmě neexistující – definitivní (objektivní) názor na mašínovské téma, je jasné, že činy otce Josefa Mašína a jeho synů bratrů Ctirada (Radka) a Josefa Mašínových i události existující kolem nich přitahují značnou pozornost; a bezpochyby tomu tak bude i nadále. Autor disertace se rozhodl pro zmapování a reflexi mašínovského tématu jako příkladu podob a proměn ideologie (ideologií) v českém kulturním – zejména literárním (s exkursem do oblasti televizní filmové tvorby) – světě šesti desetiletí. Mašínovský mýtus mu tak velmi dobře posloužil jako příklad konkretizace ideologie a pro zkoumání její existence v praktické podobě nejen v době režimu totalitního, ale i v období označovaném jako demokratické. Velmi vhodným se ukázalo zkoumání dobové řeči v jednotlivých obdobích, práce s konkrétním materiálem – novinovým článkem, knihou historickou i beletristickou, televizním seriálem, projevem, vzpomínkou atd. – se stala základním východiskem při analýze. Autor disertace k tomu uvádí, že „cílem práce bylo prozkoumat narativní reprezentace bratří Mašínů a jejich otce“ (s. 184). Z tříšest rozličných metodologií (Barthes, Greenblatt, Bolton, Doležel, Bílek, Bourdieu, Foucault, Macura, Žižek) také celkem dovedně zvolil autor disertace to, co mu pomohlo pro zkoumání dané problematiky. Někdy se zdá, že příliš směřuje k tomu, co chce ukázat, ale celkově lze říci, že jeho cesta je jasná, ví si na ní rady, je si vědom směru svého uvažování. Jako základní metodologie Josef Švéda sám uvádí sémiotickou teorii Rolanda Barthesa, koncepty reprezentace a teorie ideologie (ibid.).

V Úvodu autor disertace naznačuje směr své reflexe, seznamuje stručně s předcházejícími – odlišnými – přístupy k mašínovské látce, upozorňuje na návrat k Josefu Mašínovi seniorovi jako v mnohém východisku a počátku mašínovského mýtu; zde nachází mnohé z motivací činů bratří Mašínových. Podstatné je Švédovo vymezení ideologie (při němž vychází z Eagletona společně se čtením Žižeka či Barthesa), respektive vědomí ideologií: od ideologie jako zkreslené komunikace až po vystoupení z ideologie, jež je ovšem

rovněž způsobem či typem (jiné, další) ideologie. Vazby mezi fikčním a reálným univerzem, uvědomování si mocenského, silového pojetí ideologie umožňují autorovi „lépe popsat vztahy mezi narativními reprezentacemi a mocenskou strukturou“ (s. 14). Josef Švéda upozorňuje na mýtus jako konstrukt, mýtus kdykoli a jakkoli vytvořitelný i permanentně využitelný a použitelný – bez ohledu na totalitárnost/demokratičnost režimu. Za metodologicky stěžejní považují přístup zkoumání způsobů označování, „které jsou s *jakýmikoliv* reprezentačními praktikami nerozlučně spjaty“ (s. 17). Nejde zde tedy o historickou „pravdu“, rozhodování, zda bratři Mašínové byli vrahy(,) či hrdiny, nýbrž o to „sledovat, jakým způsobem je mašínovský mýtus budován a jak je zakotven v polistopadovém (nejen v něm – pozn. mb). univerzu“ (ibid.).

Po stručném seznámení se základními historickými událostmi představuje autor disertace podobu konstruktů nacionalistického mýtu reprezentovaného Josefem Mašínem seniorem (otec jako hrdina 1. i 2. světové války) a vzápětí – jako jakési pokračování – konstruktů antikomunistického mýtu, jež představují synové Ctirad a Josef. Ve všech případech se jedná o k vyprávění vybízející příběhy v dějinách. Zde dochází Josef Švéda k závěru, že mýtus bratří Mašínových má podobu „antikomunistické romace“ s ústřední dvojicí postav výjimečných hrdinů, kteří bojují proti zlu, s rozdělením světa na dvě strany: my a oni; tuto polarizaci světa mašínovský mýtus ukazuje a dále dotváří.

Závěrečná kapitola Mýty, ideologie, hegemonie včera a dnes nabízí stručnou sumarizaci některých známých věcí a mimo jiné náčrt srovnání fučíkovského a mašínovského mýtu: autor zde ukazuje na základní shody a rozdíly v obou mýtech a konstruktech hrdinů, kteří mají symbolizovat (reprezentovat/re-prezentovat), podporovat, podtrhávat, ospravedlňovat, objasňovat určitou ideologii.

Ačkoli závěr byl předpokládatelný – tedy stálá ideologičnost existence a reprezentace bratří Mašínů se zápornými (před listopadem 1989) a (převažujícími) kladnými znaménky (po listopadu 1989) –, konkrétní doklady způsobů reprezentací předlistopadového a polistopadového období, jež ukazují na jejich blízkost a provázanost, vedou k úvahám o permanentní přítomnosti ideologických konceptů a mýtotvornosti v našich dějinách.

Celkově hodnotím práci Josefa Švédy Mašínovský mýtus. Ideologie v české literatuře a kultuře od druhé půle dvacátého století k dnešku jako velmi zdařilou. Je psána čtivě, kultivovaným jazykem, jen s několika chybami v interpunkci a některými žurnalistickými a frázovitými obraty. Tato práce splňuje podle mne nároky na disertační práci a doporučuji ji k obhajobě.

doc. dr. Michal Bauer, Ph.D.